

GRID

Intern faglig debat på Kunstakademiets Arkitektskole, Afd 6

Einig zu sein ist göttlich und gut; woher ist die Sucht denn
Unter den Menschen, daß nur Eines und Einer nur sei?
HÖLDERLIN

N° 2 Oktober 1999

NOLI ME TANGERE!¹

Åbningstale ved Afdeling X, Arkitektskolen i Aarhus, 4 X 99

De fjerne ting begærer og efterstræber vi; de nære ting frygter og undviger vi. Hvorfor det er sådan, kan vi her lade ligge: lad bare etologerne foreslå at det fjerne er byttet som vi sultent forfølger; mens det nære er rovdvret der ånder os i nakken. Selv hvis det skulle have sin rent biologiske rimelighed, som en oprindelsesforklaring, har denne lov for længst overskredet området for overlevelsesmæssig snusfornuft, og er blevet et grundprincip i ÆSTETIKKEN. Æstetisk lyst knytter sig til det fjerne; æstetisk ulyst til det nære. Vi begærer den snedækkede bjergtinde - og igen og igen må vi sende helikoptere ud efter unge mennesker, som ikke havde tænkt over at den slags steder, der bare ser SÅ FEDE ud på TV, er livsfarlige i virkeligheden. Og omvendt væmmes vi til vanvid over et stykke tape der klæber til en finger - skønt det virkelig er ganske harmløst.

Billeder har altid en afstand indbygget som sikrer dem en vis dragning - uanset hvad de forestiller. Der skal meget til, før et billede bliver virkelig frastødende, - omend det ER muligt: en tilstrækkeligt påtrængende kropslighed kan sprænge rammen og gøre billedet til "splatter". Pornografien - med sine close-up's - forvandler det begærede til noget monstrøst frastødende (om morgenen ses løsrevne sider af pornoblade spredt i de regnvåde gader, som en hævnakt: pornografiens forvandling af lyst til lede er så fuldkommen at selv den katolske Kirke synes, det er for galt - SÅ trist skulle det heller ikke være!). Tilsvarende tendenser er der nok af i "samtidskunsten"; men at det ikke er nogen holdbar æstetisk strategi, fremgår af at denne form for pseudo-sanselig kunst er afhængig af et udbygget sprogligt apparat, som skal genoprette afstanden ved at forsikre betragteren om at det, han ser, i virkeligheden er noget andet (det "sociale", etc).

De af os, der oplevede 70'erne, har ikke glemt hvordan en sproglig abstraktion dengang erklærede æstetikken krig: alting skulle HANDLE OM verdensrevolutionen, her og nu, og den æstetiske erfarings distance og flertydighed kunne kun betragtes som en borgerlig afledningsmanøvre. Men måske var abstraktionen i virkeligheden ikke det farligste anslag mod æstetikken (der var trods alt en rest af noget sublimt ved forestillingen om "verdensrevolutionen"): endnu mere præcist ramte måske 70'er-idiotiens "bløde", "kvindelige" version: den der forlangte at man skulle beskæftige sig med "de nære ting". Det nære er kunsten endnu mere modsat end abstraktionen; det nære vil altid være det banale, det hæsle, det deprimerende. Hele indsatsen i kunsten og æstetikken består lige netop i at indføre den afstand - det "rum" - i stoffet uden hvilket det ikke kan henrykke. "De nære ting" er døden (og det var også meningen: at leve, blev anset for borgerligt).

¹ latin = *rør mig ikke!*

Visse idealistiske arkitekter taler endnu i dag gerne henført om det sanselige, stoflige og følelige, som forsvandt ud af billedet med Renaissancens 100%-ige OPTIK. Men en arkitektur med lækre materialer at gå og gramse på, holder ikke. Rent bortset fra at det lækre snart vil gå af selv de mest udsøgte materialer, hvis alle brugere skal køre deres fedtede fingre af på dem, er selve forestillingen om "røre-arkitektur" en børnepædagogisk misforståelse. Der hvor vi finder de måske mest sanselige skulpturer i verden - på Rodin-Museet i Paris - er samtidig dér hvor vi finder det mest indtrængende berøringsforbud. Look, don't touch. Det er på tide at vi atter indrømmer fjernsanserne deres æstetiske privilegium: synet og hørelsen, som ikke blot er de sanser der åbner rummet for os, men også - i kraft heraf - de sanser der åbner det æstetiske dimension, på præmisser som de øvrige sanser må leve op til, hvis de skal have del i det æstetiske og nydelsen. Selv et glas vin skal nydes på afstand, inden det skylles ned. Gastronomi er lige så meget en visuel kunstart. Og sex uden lyd og billede er slet og ret viktoriansk.

Arkitektur - rummets kunst - bør, som udgangspunkt, appellere til denne grundlæggelse af det æstetiske i fjernsanserne. Den bør, som udgangspunkt, være lugtløs. Dens materialer bør afvise berøring. Rummet er ikke noget, man kan føle sig frem til: selv den blinde bruger en stok, et instrument der først og fremmest henviser til hørelsen. Det er sandt at kroppen er den axe, hvorom al organisering af rummet må dreje sig. Men det er lige netop ikke kroppen som "klump", som fysisk masse, der vælter rundt i blinde mellem andre masser, men kroppen som "VEKTOR", som en størrelse med en rumlig ORIENTERING, dvs som bestemt ikke af andre masser, men af sin AFSTAND i forhold til andre masser. Kroppen ikke bare står, går, sidder, eller ligger: på gulvet, hen ad korridoren, i stolen eller i sengen, men også VED bordet, LANGS væggen, OVER FOR vinduet, eller UNDER loftet. Den forholder sig til det, den er på afstand af, lige så meget - ja mere end til det, den umiddelbart berører. Og det er kun i kraft af denne afstand, at kroppen kan befinde sig - og befinde sig vel - i rummet. Man bryder sig ikke om at stå i en krog, selv om den støtter bedre; man bryder sig ikke om at sove under et bord, selv om det er sikrere i tilfælde af jordskælv eller atomkrig.

Kroppen forholder sig med andre ord ÆSTETISK til rummet, eller rettere: I rummet. Den tiltrækkes og frastødes. Vigtigere end den "funktion", som imødekommes af fx et møbel, er derfor den æstetiske tilfredsstillelse som brugen må afstedkomme, hvis ikke den rumligt orienterede krop alt for hurtigt skal nødes til at reorientere sig, dvs: rejse sig og gå sin vej. Det nære er som sådan frastødende; kun ved at omgive det med et vist rum af afstande, kan det få en "aura" der gør det værd at opholde sig ved. Rummet er således langt fra at være noget "abstrakt" og usanseligt, tværtimod forudsætningen for en æstetisk kvalificeret sansning. Hulemennesket malede i hulen - selv om udstillingsforholdene, i skæret fra den osende fakkell, her var de ringest tænkelige - af den simple grund at det var det eneste rum, han rådede over. Udenfor var der ikke noget rum, kun et kaos uden fixpunkter, orientering og mål; og det er sådan set den dag i dag problemet for det man kalder "kunst i offentlige rum". Arkitektens rolle er her så grundlæggende at den ofte overses: hvad arkitekturen kan gøre for en æstetisering af det offentlige "rum", er ikke så meget at skabe skulpturer i skala XL, som at skabe rum, hvori verden overhovedet kan erfares æstetisk. Lykkes det, er det knap nok nødvendigt med "værker": Michelangelos Campidoglio klarede sig såmænd udmærket i mange år, uden rytterstatuens prik over i'et. Lykkes det ikke, er det omvendt stort set ligemeget hvad man stiller op: det vil aldrig kunne holde den fornødne aura, hvis det ikke kan hente den ind fra et omliggende rum.

Det æstetiske niveau lejr sig således over det fysiske (og det biologiske), idet det gentager selve det grundlæggende princip om en dynamik (tiltrækning/frastødning), men så at sige SUSPENDERER den, lader den "hænge i luften" (rumsligt, såvel som tidsligt), idet det tiltrækkende og det frastødende nu ikke længere er knyttet umiddelbart og entydigt til gode versus onde objekter, men kan lokaliseres snart det ene sted, snart det andet; drivende kroppen snart i den ene retning, snart i den anden. Sammenlignet med "livets alvor", er det æstetiske således en "leg", en stræben og en undvigen hvor der ikke "virkelig" er noget at stræbe efter eller flygte fra (hvad Kant kalder det "interesseløse begær"). Men denne leg bliver alvor i det øjeblik den trues af en "virkelighed" der ikke vil give den rum. Vores "flugt" fra væggen mod rummets midte, eller vor "stræben" mod det punkt hvor rummet forekommer os at samles i et særligt interessant eller tilfredsstillende billede, bliver en flugt for alvor fra det uæstetiske som sådan, når vi møder det: fra rum som ikke tilbyder denne frihed, som trænger sig på, som søger at styre og disciplinere kroppens bevægelser og orientering, som programmerer brugen af rummet på forhånd, ud fra en simpel, plat og gennemskuelig, fx politisk eller økonomisk interesse. Længden af KØER i et givet samfund, er ikke så meget et udtryk for rigdom eller knaphed, som for

graden af disciplinering af befolkningen - en disciplinering der nødvendigvis sker på den æstetiske, rumlige erfarings bekostning. Intet kan være mindre æstetisk end at stå i kø, frastødt og antastet af rovdyr både forfra og bagfra, uden udsyn, og uden flugtveje. Men omvendt har ethvert uæstetisk organiseret rum denne virkning: i fraværet af et åbent spil af afstande og retninger, mellem tiltrækning og frastødning, bliver enhver arkitektur - det være sig en nok så velment - ABSOLUT frastødende. Det æstetiske har måske nok fjernet sig fra det basale spørgsmål om at overleve; til gengæld angår det noget langt vigtigere: det angår lysten og ulysten, og disses dynamik, dvs spørgsmålet om overhovedet at LEVE.

kno